

catalana, castellana—; literatura popular; mètrica i llengües romàniques, com a temes fonamentals. En tercer lloc, Jorba dona també compte de les ressenyes dedicades per Milà a diverses obres erudites.

«Tanmateix, és l'alta divulgació escolar de l'estètica i la poètica i molt especialment la investigació literària erudita el que caracteritza el Milà de la maduresa, i aquesta investigació el que li proporcionaria prestigi en els cercles de la romanística», escriu Jorba. Així, és en aquesta etapa que publica els títols més rellevants pel que fa al primer vessant assenyalat: *Principios de estética* (1857), reelaborat i augmentat en els *Principios de teoría estética y literaria* (1869) i, posteriorment, en els *Principios de literatura general y española* (1873-74; reed.:1877) i els *Principios de literatura general (Teoría estética y literaria)* (1844). Més que pretendre d'aportar novetats en el món de l'estètica, Milà va plantejar-se una aportació adequada als destinataris i generada des del convenciment que era possible tractar d'estètica sense grans desplegaments filosòfics.

Per altra part, en el terreny de la investigació literària erudita, Milà publica també en aquesta etapa els títols més destacats en els dominis bàsics que va tractar al llarg de la seva trajectòria professional: *De los trovadores en España. Estudio de la lengua y poesía provenzal* (1861), *De la poesía heroico-popular castellana* (1874), probablement l'obra de més repercussió, considerada per Jorba el «punt culminant de la labor investigadora milanesa i paradigma de la capacitat d'exegesi dels textos litera-

ris i d'utilització de les fonts documentals i d'informació històrica de tota mena: tot un món d'erudició per abordar la demostració de la qüestió, només aparentment simple i que apassionava pràcticament tots els romanistes, de l'origen de les cançons de gesta», i el *Romancerillo catalán* (1882), el millor corpus de poesia popular publicat ara per ara a Catalunya.

Les dues monografies ja aparegudes de Manuel Jorba sobre Milà han de concloure en una altra de dedicada, en paraules de l'autor «a l'estudi de les idees literàries milaneses i a llur gènesi i característiques, a propòsit dels moviments i dels gèneres literaris i amb especial atenció al concepte i aplicació del mètode, de la crítica i de la història literària». Esperem que no trigui gaire a sortir aquest darrer volum, ja que tots tres en el seu conjunt constitueixen no només una aproximació totalitzadora a la figura de Milà i Fontanals, sinó també una valuosa aportació en relació amb aspectes més generals de la literatura i la cultura catalanes del segle XIX, bàsicament pel que fa al romanticisme (plantejaments teòrics, grups, evolució, etc.) i a la Renaixença.

Antònia Tayadella

Estudis sobre Jacint Verdaguer, Josep Miracle. Barcelona, PAM, («Biblioteca Serra d'Or», 86), 1989.

Josep Miracle, després del recull d'estudis editats esparsament els anys cinquanta i aplegats a *Verda-*

guerianes (1987), ens ofereix ara un altre recull d'estudis, amb articles esparsos i distants en el temps, però, en aquest cas, en gran part inèdits. No cal dir que aquest darrer tret és un dels més destacables del llibre que ressenyem, *Estudis sobre Jacint Verdaguer*. Com en el cas de *Verdaguerianes*, a *Estudis sobre Jacint Verdaguer*, Josep Miracle ordena cronològicament els diversos estudis aplegats. En aquesta ocasió el període de temps és més extens i va des de «La gran lliçó de Verdaguer» (1950) fins a «Saber dir no quan el bisbe diu que sí» (1988). Malgrat la distància temporal entre els dos articles citats, la metodologia crítica de Miracle i els focus temàtics tractats es mantenen i unifiquen el volum miscel·lani.

Referim-nos breument ara a cadascun dels estudis del llibre. El primer, «La gran lliçó de Jacint Verdaguer», es proposa insistir en l'exemple que Verdaguer representa respecte als seus coetanis i als seus posteriors lectors. I aquesta lliçó es fonamenta en tres aspectes: 1) el sentit de la dignitat que manifesta Verdaguer de cara a la seva condició eclesiàstica, i que Miracle titlla de sobreposada a la vocació del poeta; 2) el sentit de la responsabilitat que es constata en la tenacitat del poeta en la seva formació intel·lectual i en la documentació prèvia als grans poemes; i 3) el sentit biològic de la llengua i l'actitud de fidelitat a la Renaixença en la seva accepció més bàsica. Tot plegat ajuda a delimitar la gran figura del poeta en el seu context històric més immediat. La brevetat d'aquest estudi contrasta amb l'extensió, detall i documentació del

següent: «Verdaguer, l'Atlàntic i "L'Atlàntida"». En aquest estudi, un del més destacables del recull, és profusament documentada la sèrie de viatges de Verdaguer a Amèrica. Se sosté la hipòtesi que *L'Atlàntida* ja estava escrita en gran part abans del primer viatge i s'adjunta al respecte una minuciosa documentació. Miracle també ressegueix la participació de Verdaguer als Jocs Florals. Des de l'entusiasme que va despertar l'estampa ruralista del Verdaguer de 1865 al Saló de Cent fins a les especulacions sobre la més matineria i poc afortunada participació del poeta en els Jocs Florals de 1864; Miracle també considera el mestratge de Manuel Milà i Fontanals sobre Verdaguer en aquells anys seixanta i les conseqüències temàtiques i estilístiques que se'n derivaren. A «La línia psicològica de Verdaguer a través dels seus escrits», Miracle reprèn l'especulació sobre el llast que va suposar per a Verdaguer la seva condició eclesiàstica. Per tal de destacar com Verdaguer hauria pogut sobresortir més encara com a poeta, Miracle acara la poesia amorosa de joventut i els fragments més pròpiament lírics del gran poeta als poemes de propaganda eclesiàstica. Això, juntament amb una atribuïda «obsessió per la glòria», fan concloure a Miracle que Verdaguer, sense la sotana, hauria deslliurat molt més resoltament el seu geni poètic. A aquesta tesi s'hi entronquen diversos episodis biogràfics que refermen el «geni» del poeta de Folgueroles. En tot cas, Miracle insisteix en la línia temàtica de *Verdaguerianes*.

Entre el grup d'estudis escrits per Miracle durant la dècada dels vuitanta destaca l'intitulat «"El Canigó" o el concepte de pàtria en Jacint Verdaguer». En aquest article, Miracle es proposa demostrar el sentiment de catalanitat que es desprèn dels dos grans poemes èpics de Verdaguer. Partint de la lectura de *L'Atlàntida* i del tòpic que contrasta el caràcter hispànic d'aquest poema a la catalanitat de *Canigó*, Miracle engalza a l'estricta i positivista anàlisi literària un bon plec de conceptes polítics. El resultat és un estudi que ressegueix minuciosament l'adjectivació dels termes «Espanya» i «Catalunya» per arribar a considerar el contacte de Verdaguer amb el catalanisme polític del moment. En definitiva, malgrat la utilitat innegable d'aquella meticulositat en la lectura dels poemes, els conceptes que se'n deriven resulten una mica confusos. El tema, és clar, és un tema complex i que encara demana un estudi interdisciplinari que fixi finalment el concepte de pàtria en bona part de la poesia de la segona meitat del segle XIX.

Finalment, els estudis restants amb data dels anys vuitanta presenten un caràcter reivindicatiu de la figura del poeta més que no una anàlisi pròpiament dita de la seva obra. Així doncs, a «Barcelona en l'esperit de Verdaguer» es fa un repàs de com la ciutat de Barcelona és present en la biografia del poeta i també en la seva obra, des de l'enlluernament de l'any 1865 fins a la famosa oda «A Barcelona» passant per totes les referències a Barcelona en els nombrosos poemes «menors». Una estructura similar

presenta l'estudi «Verdaguer i el desig de morir». Ara es segueix el concepte de mort des dels *Idillis i cants místics* fins a *Flors del Calvari*. Miracle sosté que Verdaguer parteix d'un concepte de la mort molt literari per arribar a entendre la mort com a frisança. Els dos estudis restants, «El cas Verdaguer. Una visita a Amparo Duran» i «Saber dir que no quan el bisbe diu que sí», reprenen els aspectes biogràfics de l'últim Verdaguer i són destinats a exaltar la integritat moral, massa calumniada, i el fort temperament del poeta davant el poder eclesiàstic. El llibre es clou amb el retret de Miracle, amb data de 1983, a les institucions i entitats pertinents per l'oblit del centenari de l'oda «A Barcelona». Tot plegat, doncs, *Estudis sobre Jacint Verdaguer* és la culminació de l'obra crítica verdaguerista de Josep Miracle. Com en tots els seus altres estudis, Miracle demostra un extraordinari domini de la biografia del poeta i una ben clara voluntat d'exaltació de la seva figura. Malgrat que en ocasions les interpretacions més pròpiament literàries es desdibuixen davant l'aparat biogràfic, això no treu que el llibre sigui una referència bibliogràfica important en les lletres del lector interessat per la figura de Verdaguer en particular o per la poesia del XIX en general.

Josep Paré